

Süküskuu
26. päiv
2019

Nummör
19 (447)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELLEN LEHT

Julgõolõgiekspert Koorti Erkki Võromaast ja kirändüsest

Kae lk 2

Tunnustõt lavaluulõtaja Kuslapuu Kaisa

Kae lk 3

Kuis verevide papridõga miis raadiopoodin kurja hellü tekä

Kae lk 4



Hää kurõmara-aastak. Timahava om suu pääl hulga kurõmarju. A paistus, et korjajit om veitüs jäänu – seo paiga pääl es olõ kiäki varrampa käünü. Saimi paari tunniga katõ pääle ütessä liitrit. Ma kõikaig es korja, tei vahepääl pilti kah.

PIIRI AINI jutt ja pilt

Kangro Bernardi kirändüspreemiä saa Hollo Maarja

Timahavadsõ Kangro Bernardi kirändüspreemiä saa Hollo Maarja artiklikogomigu «Kõik, mis oli, on suurem ja suurem» iist. Hindamiskogo pidi tähtsäs tuud, et autor, kiä om Eesti Kirändüsmuusõumin tiidrü, om pühendänu pikä ao Kangro Bernardi elo ja loomingu uurimisõlõ ja tennü uma tiidüstüü seo raamatuga laemalõ lugõjõdõ hulgalõ tutvambas. Ütidsen monograafian esitet artiklikogomik om tenoväärt läte kirändüsluu-huvilidsõlõ ja pakkimõdõsugumast teedüst nii Kangro loomingu ku laemalõ eksiilkirändüse kotsilõ.

Võro maavalitsusõ asutõt Kangro preemiä andas timahava vällä joba 30. kõrd. Avvohinna saa Võromaalt peri vai Võromaaga kõüdet autor uma kirändüsligu loomingu iist.

UL

Kangro kirändüspreemiä komisjonin olli timahava Allasõ Elina, Allasõ Tiia, Kronbergi Janika, Kuljusõ Inga, Raudoja Ahto ja Valpri Liina.

Võro liina kunsti- saalõ ütine tuur

Riidi, 27. süküskuul tulõ Võro liinan kunstigaleriidõ tuur. Vana-Võromaa kultuurikua ja Võro liinagalerii iistvidämisel omma võro liina kunstisaali tuu õdak pikembät aigu valla. Saa kaia näütüisi ja inämbüsen paigun omma paiga pääl ka kunstnigu ja galeristi. Programmist võtva ossa Vana-Võromaa kultuurikua galerii, Stedingu maja kohvik, Liiva-ATE ja Võro liinagalerii.

Kunstisaalõ tuur nakkas pääle kell 17 Vana-Võromaa kultuurikua mant ja kest kooni kellä 20ni.

Esimuudu mõtõ

Põlva kuulsa minnij

Ei tiia joht, kas põlvakõsõ iks omma märknü, kiä om niida üteldä Põlva kõgõ kuuulsamb minnij. A timä om Põlvast peri paraigu maailma üte kõgõ kõvõmba kümmevõigõlõja (Uibo Maiceli) naanõ ja om peri Bahama saarilt ni om üle ilma kae et kõgõ kipõmb juuskja-naanõ. Viimätsilt olümpiamängelt sai tä kuldmidali. Muidoki om täl säändene nimi, et kiäki mõista ei taad vällä üteldä.

Nüüd sõs sääne mõtõ. Perädu maru ehk sõs hurrigaan lahksõ ärä kogo Bahama elämise. Suurõmb jago maiu om häõtet. Maa esi om aga sääne, et tõtõst sünnüski üüldä, et paha maa. Neo saarõ omma tatsatõ ni olõ ei merest pallo korgõmba ja nii upot

ELLERI KALLE

taad kõva vihm ku ka merevesi. Taa tähendäs, et juumisõs vett olõ ei ja suur jago nurmi omma ka soolatsõ viiga är tsurgit.

Põlvakõsõ võinu nüüd rahha korjama naada ja sis saatnu seo raha umalõ kuulsalõ ja ausalõ minnile, et tä olõs saanu ummi inemiisi avita.

Nii sis võinu timmä järgmäne aastak kutsu Põlvalõ ja kõrralda naisilõ joosuvõigõlusõ. Olõs peris illos kaia, ku edimäne lõpõtas joosu kümme meedert iin tõisist. Vast pand seo ka mõnõ Põlva vai muu Võromaa tütrigu tõisõmbalt juuskmist harõtama. Kerge jalaga latskõisi meil om, esi olõ mitund nännü, a vet ku nä kasusõ, sõs tulõva näile tõsõ huvi ja tegemise.



Valtri Etsi sünnüaastapäiv

KABUNA KAILE PILT

KABUNA KAILE

Minevä nädäli lõpun tähistedi üle Eesti tunnõdu kunstnigu Valtri Edgari 90. sünnüaastapäivä.

Riidi saiva Valtri loomingu avostaja kokko Eesti Rahva Muusõumin (ERM). Kõnõldi kunstnigu kiriväst käekiräst ja timä kotusõst Eesti latsikirändüsen. Tuu om nii kimmäs ku viil olla saa, ku mõtõlda Sipsiku, Naksitrallõ, Kunksmoori, pokudõ ja viil pallodõ tõisi tegeläisi pääle,

kiä jo kümmit aastit omma Eesti latsiga ütte sammu astnu, ja iks viil ei olõ väsinü.

Muu hulgan anti ERM-in kätte Edgar Valteri illustratsioonipreemiä. Tuu sai Lukk-Toompere Regina, kiä om ummi piltega hulga latsiraamatit elämä pandnu. Viie nominendi siän olõ ka Vana-Võromaa juuriga Platsi Marja-Liisa.

A Valtri Etsi Võromaalt löütü poku avastatõ ilma ja latsi nüüd joba ka Eestist kavvõmbal. Ild-aigu tulf «Pokuraamat» vällä näütüses läti keelen. Pidolidsõl ütiritusel ERM-in kõnõliva tõlkja

Ozola Daila ja ümbrepanmist kõrraldanu Contra (mõlõmba pildi pääl), kuis olõ pokudõ kiilt läti keelde säädi. Contral olõ näütēs kõrvälõ panda ka mõni aig tagasi vällä ant udmurdikiilne pokuraamat.

Puulpäävä oodõti Pokumaa-lõ perrit ja sõpru seltskundõ, et kunstnikulõ ka õigõl hällüpääväl tenokumardus tetä. Pääle tuu olõ kavan luuduslidsõst matõrjaalist skulptuurõ tegemise võistlus – nii et noidõn määndsegi Etsi luudu tegeläse võit är tunda.

Katõ päävä joosult teti Valtri juubõlisünnüpäävä avvus valla

mitu näütüst. ERM-i fuajeesaalin näge Põörüsmäe puuslõkkõ ja kunstnigu pintslõ alt tulnut kolmõtõistkümmed kratti. Pokumaal omma vällä pantu keväjädse pokuloendusõ foto ja raamadu, kohe om Valtri Etsi pildi sisse joonistanu. Noid om teedä 250 ja viil päälegi.

Kunstnigu pidolist sünnüaastapäivä naati pidämä joba aasta alostusõn, ku trüküst tulf Leppiku Külli võro- ja eestikeeline raamat «Pokudõ aastatsõõr», kon Etsi Võromaa-ratu pääl tettüid fotosit tävvendäse pokupildi.

President sai opitunni võro keele kotsilõ

RAHMANI JAN

Minevä nädäl oll president Kaljulaidi Kersti tõist vuuri Kagu-Eestin tüül. Riidi, 20. süküskuul käve tä tutvvas saaman Võro instituudi rahvaga. Päämine aig presidenti 40-minotilidsõst külänkägist kullu instituudi direktri Kuuba Raineri ettekandõ pääle, kon tä kõnõl presidentile Võro instituudi tegemiisist ja võro keele aoluust.

Nii sai president teedä, et võro kiil om väega vana kiil ja taan keelen om ammüst aost ka raamatit ja aolehti vällä antu. Kuuba Rainer pand võro keele ka tõisi maailma kiiliga kõrvuusi ja tuust tulf vällä, et võro kiil om küländ suurõ kõnõlõjõdõ arvuga kiil, a timä parhillaanõ saais ja püsümä jäämise luutusõ omma keskmäde. Viil



RAHMANI JANI PILT

Lavva takan istusõ Võro instituudi rahvas Kuuba Rainer, Eichenbaumi Külli, Tigasõ Merike, Kalla Urmas ja Eesti Vabariigi President Kaljulaidi Kersti.

kõnõl instituudi direktri tuust, midä parhillaanõ aol võro keele ja kultuuri alalõhoitmisõ hääs tetäs.

President ütelf opitunni lõpõtusõs, et sai teedä hulga põnõvat ja timä pruuv naada nuuriga kõnõl-

dõn vällä tuuma tuud, et om tähtsäs teedä ummi juuri, tuud paika, kost su edevandõmba peri omma.

Verevä paprõ

VÄLJANDU ELLEN

Jutt käü 1970. aastidõ edimäse poolõ kotalõ. Ma tüüti Võro ainukõson raadiopoodin. Tuukõrd ol' sääne säädis, et ku ostõt pildinüütäjä vai lustikummut lühkü ao peräst tossu vällä visaš, saie tuu kimmä ao joosul massulda remonti viiä. Tüükotta sis. Ku pill iks viil sõra vasta aie, ni kats kõrd jo kõpitsõt ol', saie kundõ voli hindäle vahtsõt nõuda.

Muidogi pidi inne õks portso paprit määrmä. Ütskõrd astsõgi sirgõ sällä ni tähtsä näoga meesterahvas puuti, nõstsõ raadio saina viirde. Esi kärähf fiiureri helüga, et pill ei plärise, antagu tälle karvapäält vahtsõnõ.

Juhatajaherrä juhtu esi leti takan saisma, selehf viisakahe, et kõrraga saa ei vahtsõt, inne piät tüükotta massulda remonti viimä. Miis turtsaht, et viige esi, ni visaš laja kaarõga verevä kaasõ leti pääle. Ega tuu olõki es tähtsä ministri bumaaga, õnnõ riaparteilasõ pilet. No loosungidõ perä olliva tan tüürahva riigin kõik võrdsõmbast võrdsõ, olkõ kojamiis vai parteigenossõ. Peris elon vehkse mõni miis noidõ verevide kaasiga kõvva ni aie ummi õiguisi takan.

A juhatajaherr es lääki näost



REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

plassis, paras vaim tull' kah õigõl aol pääle, ni ütäl väega tasalidsõ oppaja-helüga: ega taa paprõ olõ õi teile pildmises antu, taad tulõ kõrralidsõlt hoita. Miis kaie kipõn ulli näoga otsa, kořas piledi karmanihe ni astsõ ussõt vällä. Raadio jätse küll saina viirde saisma.

Nädäli jao tuu saisõ sääl, sis nõstimi leti taadõ, olõ-s meil aigu passi, nika ku mõni kuri-

kaal viil minemä vidä. Täpsehe olõ õi meelen, no läts uma jupikõnõ aigu, ku tuusama meesterahvas astsõgi leti ette ni jälki kärähf: mul jäie siiä raadio, kon om. Nõstimi leti takast aparadi vällä, kõidimi kõvva kinni, et hää nõsta olõssi, ni ütlimi: pallõsi väega. Süämen olõssi tahtnu kablalõ viil narmisõs suurõ sleihvi kah kõütä, a pidi iks akuraat olõma.

inamb midägi üldä, ku kuulõ naarulist hellü. Mu umaaignõ tüüselsiline lassõ latsõlatsõl kõnõlda.

Tulõ vällä, et Ida Marie ei olõki saa-aastanõ muldvanakõnõ, om tsipa alla kolmõ aasta nuur tütrik. Ma ei pahanõ tüüselsilise pääle hanitamisõ peräst är. Nakka kah naarma ja tunnõ hinnäst ku nuur. Ütle, et tekku latskõsõlõ pikk pai.

Mu sügüsedel sünnüpäivil om mul äkki sääne tunnõ, nigu olõs kevviä tagasi tulnu.

VALPRI LIINA

nigu ma esi. Soovitas õnnõ ja kõvva tervüst. Mõni lugõ värsese, mõni lask laulu. Elorasõhuisist ja tervüsehätist mi säändsel päivil ei kõnõlõ.

Televon kõlisõs ja ma võta toro. Kõlistaja ütles väega tasadsõ ja nõrga helükesega: «Palju õnne sünnipäevaks!» No tuu om küll saa-aastanõ! A mu tutvividõ tsõõrin olõ-i saa-aastast... Küsü, kes tä sääne om. «Iida!» tulõ tasanõ vastus. Viil targõmbas lätt: esä unütütär Iida olõs päält saa aasta, a tä läts siist ilmast är joba ammu. Pään om segähüs ja ei mõista

Miis tekk küland hapnõ näo, et pill olõki es kaonu, es ütäl üttegi sõnna. Haardsõ aparadi ni kattõ. Vet tä olle kõik tuu ao uma verevä piletiga noid tõistmuudu õiguisi takan ajanu, a seokõrd es jopastu.

Tõõnõ sääne juhust sattu mullõ hindäle kaala koski 20 aastat ildampa. Sis hõõrsõ kah üt teigelinski verevä kaasõ nõna ala. Tull' vällä, et nuu olliva õks kõvõmbat masti kaardi. KGB uurja uma, paisu tõõnõ umbveneläne. Ma tiidse, et mul om õigus, koskilt kinni naada ei saa, Siberiali kah inamb ega asa perä es saadõda, es lüü vedeläs. Ütli rahuligult: taa teid ei avita. Tä vasta es õidõndagi. Kolmõ päävä peräst tulles tagasi, hindäl kõik asa kõrda aedu. Tä pidi üte paprõ viil täitmä. Ma ütli, et vöi ka vinne keelen. Ime küll, seenimaani umbvinlänne kirot terve jutu sulaselgen eesti keelen.

Ku kipõn poliitiga-värki puttu, sis Vinne aigu võisõt sa päält «roosa» olla, kas sa seestpuult ollit «verrev» vai «valgõ», tuu ol' hindä asi. Ega rohkõmb puuli olõki es valli. Täambädsel päivil vahetõdas naid parteisit sakõmbahe ku sukkõ...

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siia vällä valinu.

Kitet tüüriist

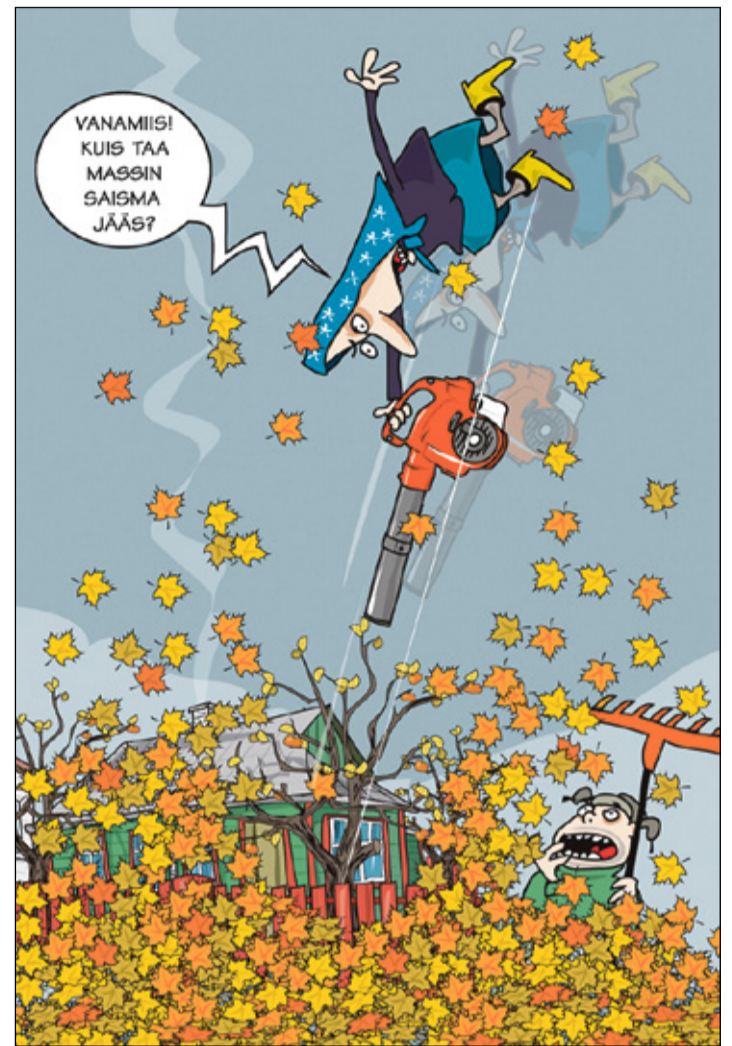
Ostja näge tüüriistapoodin puultutvat müütjät, lätt mano ja ütles, et täl om vaia akutrell osta.

«Võta seo, Makita,» näütäs müütjä üte pääle.

«No ku sa kität, sis ma võta õkva seo,» jääs ostja teenindüsega rahulõ.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.



Tossu Tilda pajatus

Illos väriline naanõ

Ütel lämmäl suvõlõpu õdagul istsõ miis uma naasõga kodoaian. Naanõ videli sälätõega aiatooli pääl, mehel ol' istmisõ all jämmest palgist vällä raot pink. Kinä olõminõ ol'. Sääl nä sis aiva juttu ja maidisi veini.

Miis tundõs, et võisi är tarõ minnä. Õdak naas jahhes kiskma. Naanõ ol' ohkõsõ lämmä fliisteki hindäle ümbre tõmmanu ja täl es tahtu viil astma naada. Peräkõrd kai naanõ, et ütindä istu om kah ikäv. A ku tä ol' pistu saistanu, sattu tävven pikkusõn näoga vasta mehe pinki. Tekirõibõ ol' handa piten jalgu jäänu! Tullõm: nõna kolm kõrda suurõmb, moka paksu

ku aafriklasõl (niigrit ei tohe jo nimmada), lilla tsõõri silmi ümbre.

«Sa mu illos väriline naanõ!» ütäl miis egä päiv, ku umma tõistpuult kai. Näonaha määrmine puudrikreemiga avif küll tuud jället pilti är käckki, a naasõ ilo tagasi saaminõ võtsõ aigu. Tollõ ao sisse mahtu kõik vikakaarõ värmi: lillat ja sinist, roosat ja rohelist, kõgõ lõpun kõllast. Hinnäst näüdäda es olõ joht tahtmist.

Kitet olku Võromaa miis, kes halva asa seest mõisf üles löüdä nafakibõnakõsõ, mis naist trüüste ja täl naarugi vällä meelüf. Tuud, et naar om tervüses, tiiämi kõik.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Pensionilambidõ lugõminõ

Ma kuuli raadiost, et nuu pensionilamba, midä egäl inemisel ollõv kolm tükkü, lastas nüüd vällä. Egä inemine piät uma lamba kohegi är pandma. Ei tiiä, mille nä inne talvõkülmä nuu lamba ilma pääle saatva?

Ma mõtlõ, et mul sais vana laut jo hulk aastit tühält. Eski sitahais om sainu külest är tuuldunu. Ma saa küll uma tõõsõ

lamba sinnä panda, a kohe nuu päällina penskari uma lamba pandva? Esihindäst vöi ma umma lauta naid lambit viil mano võtta. Ega ma pallo rahha tuu iist ei küsüsi.

Tiiä-i kas tuu pensionilambas eläs iks niisama kavva ku ma. Vai vastapite, kas ma saa ellä õnnõ nika, ku lammas är koolõs? Jo sõs valitsusõl olõ-i muud tetä ku inemiisi lambit lukõ. Kas näil tulõ-i und vai?

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus om ütš naist kuvvõst sõnast:

JUUNLAUD, JUTILAUD, JUTIPULK, JUTTILAUD, LIINIJAAN, LIINJAAN.

Avvohinna saa VILUSTÕ KOOLI 1. KLASS.



SAARÕ HINDRIKU TSEHKENDÜS

Määne sõna ei passi' luulõtustõ?

andas, Ants, huu, iist, kuud, luud, pandas, põllumiist, suud, tands, tuu

PÕLLUMIIS ANTS

Ku kõrd lõpõs vilä _____, kartolt võtma nakas _____.

Massinapark käümä _____, traktorilõ vunki _____.

Traktor üles võtt sõs _____ ja hulga kartolt kodo _____.

Süvvä' saa noid mitu _____, süüjä' pühkvä' õnnõ _____.

Tennäse' nä söõgi _____ nii maad ku Antsu - _____.

FASTRÕ MARIKO luulõtus

Telli Uma Leht!

6 kuud – 6 €, 12 kuud – 12 €, e-ärvõ püsimmäsuping 0.85 € kuun.

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717.